

जाहिरातीचे दर

सालील पत्त्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ, 'दुर्गाधिवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपोल इंग्लिश माफ)

किरकोळ अंकास

एक आणवा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख ९ सप्टेंबर १९४२

अंक ३६

विमेदार नि हवाई हल्ला

सबु राष्ट्रकडून हवाई हल्ला अगर तत्सम उपद्रव चापासून पिन-लडाऊ नागरिकांच्या जीविताला घेणाऱ्या धोक्याचा समावेश विमा पॉलिसीच्या अर्थात होतो काय व त्यासाठी जादा प्रिमिअम भरावा लागेल काय ! असा प्रश्न साहजिकच नागरिकांमध्ये वर्चिला जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॉलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता जादा प्रिमिअम नाही.

तरी विलंब न लावतां—

तुमचा नि तुमच्या आत्तेष्टांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्षः—श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित
माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि. | वि. ह. देशमुख, बी. ए.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ | जनरल मॅनेजर

महायुद्ध दाराशी आले

परदेशी औषधें

दुर्मिळ व महाग झालीं

पण

भिण्याचें कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्यानें तयार केलेलीं

- रक्तवर्धक,
- उपनाह,
- बालजीवन,
- कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅट्ट व लोकप्रिय औषधें खात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टरांसहि वापरूं लागले आहेत. ★

दरसाल बिनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे शेअर्स व औषधें मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे १.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

विविध माहिती

बँकांस सुटी

गुरुवार ता. १० रोजी सुरदाद सालनिमित्त बँका बंद रहातील.

ब्रिटिश व जर्मन स्रियांची देवघेव

सुमारे २८० ब्रिटिश स्रिया व मुलें आणि तितक्याच जर्मन स्रिया व मुलें ह्यांची देवघेव घडवून आणण्याचा प्रयत्न चालू आहे. ऑक्टोबरच्या प्रारंभी तुर्कस्तानाकरवी ही योजना पुरी होईल, अशी अपेक्षा आहे.

ऑबिसिनिया

ऑबिसिनिया हे राष्ट्र आतां संपूर्णतः स्वतंत्र झाले आहे, असे मानण्यास हरकत नाही. आढिस आबाबातून सर्व ब्रिटिश फौजा काढून घेण्यांत आल्या, त्यावेळीं त्यास ऑबिसिनियाच्या बाद-शाहानां खाटाची भेजवानी दिली. ऑबिसिनियातील रेल्वे लाइन व फ्रेंच सोमाली लँड जवळील मुलुस ही वगळून बाकीच्या ठिकाण-च्या ब्रिटिश फौजा लवकरच काढून घेण्यांत येतील.

जर्मन हानी

“युद्धास प्रारंभ झाल्यापासून आतांपर्यंत जर्मनीचे १५ लक्ष सैनिक मृत झाले आहेत. हिटलरला आपल्या विजयाच्या विनि-मयांत जर्मन तरुणांचे रक्त घावे लागले आहे. अमेरिका युद्धांत घडल्याबरोबर युद्धाचा निर्णय जाहीर झाल्यासारखाच आहे. १९४२ साली युद्ध संपणार नाही.” पोलंडचे मुख्य प्रधान, जनरल सिकोस्की, ह्यांचे उद्गार.

गणेश चतुर्थीचे प्रसंगी दुकानांस सवलत

फुलें, भाज्या, मिठाई, नारळ इत्यादींची विक्री करणारी दुकाने गणेश चतुर्थीचे वेळी, ता. १३ व ता. १४ रोजी रात्री १० पर्यंत उघडी राहिली तरी चालतील व गणपतीच्या मूर्ती विकणारी दुकाने मध्यरात्रीपर्यंत उघडी रहाण्यास हरकत नाही. रात्री ९ नंतर गणपतीच्या मूर्ती फक्त रस्त्याने हिंडत विकण्यास प्रत्यवाय नाही. दुकानांच्या नोकरवर्गास ठराविक तासांपेक्षा अधिक काम पडले तर त्यास बाँबे शॉप अँड एस्टॅब्लिशमेंट्स अँक्टने सांगितलेल्या दराने जादा वेतन मिळेल.

इंपीरिअल बँक ऑफ इंडिया

इंपीरिअल बँकेच्या मुंबई स्थानिक बोर्डावर सर विठ्ठलराव चंदावरकर व मि. स्टिलमन ह्यांची फेरनिवड झाली आहे.

हैद्राबाद संस्थानांतील शहरें

हैद्राबाद संस्थानांतील चार प्रमुख शहरांची लोकसंख्या सालीलप्रमाणे आहे:—हैद्राबाद: ७,३९,१५९; वरंगल: ९२,८०२; गुलबर्गा: ५३,५५१ व औरंगाबाद: ५०,९२४. संस्थानांतील लहान शहरांचा अनुक्रम सालीलप्रमाणे आहे:—जालना: ३८,०९६; नांदेड: ३६,६८९; रायचूर: ३४,९७३ व निजामाबाद: ३२,७४९. लातूर, परभणी व बिदर ह्यांची लोकसंख्या अनुक्रमे २४,९८५; २१,६८३; व २०,५१४ अशी आहे. उरलेल्या १२७ शहरांपैकी २७ शहरांची लोकसंख्या १० व २० हजारांचे दरम्यान असून बाकीच्या १०० शहरांची लोकसंख्या ५ आणि १० हजारांच्या दरम्यान आहे.

कलकत्ता कॉर्पोरेशनला सरकारी मदत
कलकत्ता कॉर्पोरेशनची तातडीची आर्थिक अडचण दूर कर-
ण्याकरिता बंगाल सरकार त्यास १० लक्ष रुपये उसनवार देणार
आहे.

३% डिफेन्स कर्जरोखे

३% १९५१-५२ च्या डिफेन्स कर्जरोख्यांच्या सालील किंमती सरकारने जाहीर केल्या आहेत, त्या दराने हे रोखे मिळू शकतील.

	रु. आ. पै
१५ सप्टेंबर ते १९ सप्टेंबर	१००-०-०
२१ सप्टेंबर ते २६ सप्टेंबर	१००-०-८
साप्ताहिक वाढ	०-०-८

१४ मार्च, १९४३ अखेरच्या सहामाहीचे व्याज १५ मार्च रोजी मिळेल.

द्विती डिफेन्स कर्जरोखे

सर्व प्रकारच्या डिफेन्स लोन्समध्ये मिळून जून १९४० पासून २९ ऑगस्ट अखेर एकूण १२० कोटी, ६४३ लक्ष रुपये जमा झाले आहेत.

दिल्ली-सिमला येथील कचेऱ्या

सिमल्यांतील कित्येक कचेऱ्या थंडीचे मोसमासाठी दिल्ली येथे १० ऑक्टोबर रोजी येतील. ईस्टर्न ग्रुप सप्लाय कॉन्सिडची कचेरी सिमला येथेच राहिल. गेल्या थंडीचे मोसमाचे मानाने येत्या मोसमांत जास्त लोकांची दिल्ली येथे रहाण्याची सोय होणार आहे.

हत्तींची सक्तीने नोंद

आसाम प्रांतातील सर्व हत्तींची नोंद केलीच पाहिजे, असे जाहीर करणारा हुकूम आसाम सरकारने डिफेन्स ऑफ इंडिया रुल्ससाठी काढला आहे.

रशियन पेट्रोल

कॉकेशस विभागांतील पेट्रोलच्या खाणी वगळल्या तरी बाकीच्या रशियन खाणींचे पेट्रोलचे उत्पादन बरेच वाढले आहे.

सराब रबर टाकून देऊ नका

सराब अथवा रही झालेले रबर नष्ट करणे अथवा टाकून देणे हा ग्रेटब्रिटनमध्ये गुन्हा समजण्यांत येतो.

९० हजार रुपयांची 'भिकार' प्राप्ति

कर वजा केला असता अमेरिकेंत कोणाचेहि वार्षिक उत्पन्न ९० हजार रुपयांपेक्षा अधिक असता कामा नये, असे उद्गार प्रेसिडेंट रूझवेल्ट ह्यांनी नुकतेच काढले. त्यामुळे अमेरिकेंतील लक्षाधीशांत सळबळ उडाली आहे.

धर्माचे महत्त्व

युद्धोत्तर जीवनांत धार्मिक बाबींस योग्य तें स्थान मिळाले पाहिजे, अशी सूचना तेथील हुजर पक्षाने केली आहे. राष्ट्रीय जीवनास धार्मिक पाया असल्याविना त्यास बळकटी येणार नाही, असे त्यांचे म्हणणे आहे.

केरोसीनपेवजी तेलाचे मिश्रण

केरोसीनपेवजी ३०% केरोसीन, ६९% भुइमुगाचे तेल व १% सल्फ्युरेटेड एरंथेल ह्यांचे मिश्रण जाळले असता चांगला उजेड पडू शकतो, असा शोध हैद्राबाद येथील एका शास्त्रज्ञाने लावला आहे. तो यशस्वी ठरल्यास लोकांना हे मिश्रण वापरण्याची शिफारस सरकार करील, असे मि. नाइट, मुंबईच्या गव्हर्नरांचे सहाय्यार ह्यांनी सांगितले.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... २८४	तीची व्यवस्था ... २८६
२ ब्रिटिश बँकांच्या व्यव- हारांची नवीन दिशा २८५	६ स्फुट विचार ... २८७
३ चेकचा पावतसारखा उपयोग ... २८६	युद्धाची तीन वर्षे-व्यापा- ण्याच्या कारवाया-कराड अर्बन को. बँक लि.
४ विमा पॉलिसीसंबंधी निवाडा ... २८६	७ पुणे सॅ. को. बँकेचा रोधमहोत्सव ... २८८
५ युद्धोत्तर आर्थिक सुस्थि-	

अर्थ

बुधवार, ता. ९ सप्टेंबर, १९४२

ब्रिटिश बँकांच्या व्यवहारांची नवी दिशा

हिंदुस्थानांतील बँकांचे भाग भांडवल, ठेवी, रोख्यांतील गुंतवण आणि कर्जे ह्यांवर युद्धपरिस्थितीचा परिणाम कसा होत चालला आहे ह्याकडे वेळोवेळ लक्ष पुरवणे आवश्यक आहे. युद्धसामुग्रीच्या बनावटीत गुंतलेल्या कारखान्यांत भांडवल व कामकरी मुख्यत्वेकरून गुंतल्याकारणाने जनतेच्या मामुली व्यवहारांस पैसा कमी प्रमाणांत लागतो आणि तो रिकामा रहाण्याची प्रवृत्ति वाढते. ह्याच कारणामुळे लोकांचा नेहमीचा खर्च मर्यादित होतो. सामान्य उपयोगाच्या जिनसांचे उत्पादन व व्यापार ह्यांचा व्याप आकुंचित झाल्याचा हा परिणाम आहे. कर व सरकारी कर्जे ह्यांच्या मार्गाने जनतेचा पैसा सरकारी तिजोरीकडे वळतो हे खरे असले तरी त्यांतली वरीचशी शिल्लक उरते आणि ती बँकांच्याकडे ठेवींच्या स्वरूपांत आश्रय घेते. अलीकडे हिंदी बँकांनी आपले व्याजाचे दर उतरवले आहेत तरी त्यांच्याकडे जाणारा ठेवींचा ओघ कमी न होता वाढतच असल्याचे दिसते हे वरील प्रवृत्तीचे स्पष्ट लक्षण आहे. हिंदुस्थान सरकारच्या ट्रेझरी विलांत बँकांचा व इतर संस्थांचा पैसा मोठ्या प्रमाणावर घातला जात असून त्यांवरील व्याजाचा दरसाल दर-शेंकडा दर सहा आणे सहा पै इतका अल्प झाला आहे हे तरी चिन्ह ह्याच परिस्थितीचे आहे. युद्धामुळे काही लोकांची कमाई वाढते, पण तिचा संबंध खर्च माल न मिळाल्यामुळे होऊ शकत नाही आणि ह्या शिल्लकेची देशांतल्या मोठ्या पैशांत भर पडते. एका बाजूने बँकांचेकडे ठेवींचा पैसा येतो, पण दुसऱ्या बाजूने तो कर्जाऊ देण्यास पुरेसा वाव मिळत नाही. मामुली धंदे व व्यापार ह्यांचे क्षेत्र संकुचित झाल्याने बँकांकून कर्जाऊ पैसा देण्याची त्यांस विशेष संधी नसते. ह्यामुळे बँकांच्या ताळेबंदांचे मामुली स्वरूप बदलून जाते आणि त्यांच्या देण्याघेण्याच्या परस्पर-प्रमाणांत महत्वाचे बदल घडून येतात.

ह्या बाबतीत ब्रिटिश बँकांच्या व्यवहारांचा कळ कोणीकडे आहे ह्याचे दिग्दर्शन स्टेटिस्ट नांवाच्या साप्ताहिक विषयांच्या चर्चेस वाहिलेल्या इंग्लिश साप्ताहिकाने नुकतेच केले आहे ते ह्या देशातील बँकिंगच्या परिस्थितीच्या दृष्टीने बोधप्रद आहे. गेल्या डिसेंबर अखेरच्या बारा महिन्यांत प्रमुख ब्रिटिश बँकांच्या एकूण ३३२ कोटी पौंडांच्या ठेवीत पूर्वीच्या वर्षीच्या मानाने सुमारे ५३ कोटी पौंडांचा वाढावा झाला. १९४० च्या बारा महिन्यांचे हे आकडे अनुक्रमे करून २८० कोटी व ३६ कोटी पौंड असे होते. म्हणजे १९४० मध्ये सुमारे १५ टक्क्यांचा वाढावा झाला होता तो १९४१ साली १९ टक्केपर्यंत चढला. इकडे ठेवी वाढत असता बँकांचे भाग भांडवल आहे तसेच रहाते. तेव्हा ह्या दोहोंचे परस्पर प्रमाण काय असावे असा प्रश्न उभा रहातो. ठेवींचा विस्तार होऊ लागला की त्यांच्या वाढीच्या मानाने बँकांनी आपले भाग भांडवल वाढवावे किंवा कसे? ठेवी ह्या बँकांनी घेतलेली एक प्रकारची कर्जे असल्याने त्यांचा त्यांच्या एकूण भाग भांडवलाशी वस्तुतः काही निश्चित संबंध नाही, तरीहि ठेवींच्या मुदती आणि त्या परत करण्यास लागणारा मोकळा पैसा ह्यांचे परस्पर प्रमाण लक्षात घेऊन स्वतःच्या भागांचे भांडवल वाढवण्याच्या आवश्यकतेचा विचार बँका करित असतात असे स्टेटिस्ट म्हणतो. सात प्रमुख ब्रिटिश बँकांच्या प्रसिद्ध झालेल्या १९३९-४१ ह्या तीन वर्षांच्या आकड्यांचे निरीक्षण केले असता असे दिसते की त्यांचे भाग-भांडवल व गंगाजळी मिळून होणाऱ्या रकमेचे संबंध देण्याशी प्रमाण १९३९ मध्ये ५.१, १९४० मध्ये ४.६ व १९४१ मध्ये ३.९ टक्के असे होते. ह्याच तीन वर्षांत वरील बँकांनी रोख्यांत गुंतवलेल्या एकूण रकमांची वाढ ५६ कोटी पौंडांपासून ९३ कोटी पौंडांपर्यंत झाली. ह्या रोख्यांच्या बाजारी किमतीत थोडीशी घट झाली तरी त्या योगाने बँकांस नुकसानीविषयी काळजी उत्पन्न होते. स्टेटिस्ट पत्र म्हणते की, प्रत्येक चांगल्या बँकेपाशी प्रसिद्ध न केलेली अशी गंगाजळी नेहमी असते आणि वरील प्रकारच्या नुकसानीचे अडचणीचे प्रसंगी ह्या रिझर्व्हाचा उपयोग करता येतो. ह्या कारणाने ब्रिटिश बँकांस आपले भाग भांडवल वाढविण्याची जरूर भासेल असे वाटत नाही. शिवाय, बँकांच्या गुंतवणीचे रोखे बहुतेक अल्प मुदतीचे आहेत आणि आपल्या कर्जांवरील व्याजाचा दर हलका राखण्याचे व युद्ध संपल्यावरहि काही काळपर्यंत रोखे-बाजाराचे नियंत्रण कायम ठेवण्याचे आश्वासन ब्रिटिश सरकारने दिले आहे. तसेच, सरकारी नियंत्रण दूर होण्याचा प्रसंग येईतो बराच काळ लोटावयाचा असल्याने बँकांनी धारण केलेल्या रोख्यांच्या किमतीत घट होऊन त्यांस नुकसान देण्याची फारशी भीति नाही असे स्टेटिस्ट पत्राचे मत आहे. असे असले तरी, ठेवी सारख्या वाढत गेल्यास त्यांच्या वाढाव्याच्या प्रमाणांत बँकांस स्वतःचे भाग भांडवल वाढवणे आवश्यक झाल्यावाचून रहाणार नाही. रोख्यांत अधिक गुंतवण व गिऱ्हाइकांस दिलेल्या कर्जांत घट-अशी दुहेरी प्रवृत्ति ब्रिटिश बँकांच्या व्यवहारांत दिसून येते ती युद्ध-परिस्थिती लक्षात घेता अपरिहार्य असल्याचे वर आम्ही दर्शवलेच आहे.

ब्रिटिश बँकांच्या ताळेबंदांतली वैशिष्ट्ये आज हिंदी बँकांच्या व्यवहारांतहि आढळतात. ही परिस्थितीच्या साम्यामुळे स्वाभा-

विक्रम गोष्ट आहे असे म्हटले पाहिजे. हिंदी शेड्यूल्ड बँकांविषयीचे महत्त्वाचे अलिकडेचे आकडे सली दिले आहेत:—

	कोटी रुपये
बिनमुदत ठेवी	२९६
मुदतीच्या ठेवी	९९
रोकड	१२
रिझर्व्ह बँकेत शिल्लक	६६
दिलेली कर्जे	८३

एकूण ठेवी ३९२ कोटी रुपये आणि दिलेली कर्जे ८३ कोटी रुपये, म्हणजे ठेवीच्या केवळ २२ टक्के कर्जे असे प्रमाण पडले. कर्जांच्या मार्गाने क्वायतशीर रीतीने पैसा गुंतवतां न आल्या-कारणाने बँकांस तो रोख्यांत कमी व्याजाने अडकावून ठेवणे अपरिहार्य होते. ठेवीवरच्या व्याजाचा दर उतरवण्याचाचूनहि त्यांस गत्यंतर नसतें हे उघड आहे.

चेकचा पावतीसारखा उपयोग

चेकने व्यवहार केला तरी त्याची वेगळी पावती घेण्याची बहिष्कार आहे आणि त्यामुळे कागद आणि मनुष्यबळ व वेळ ह्यांचा निष्कारण व्यय होतो, हे सध्याच्या युद्धपरिस्थितीत विशेषत्वांने दिसून आले आहे. चेकचा व्हाउचर म्हणून उपयोग होऊ शकला, तर हा व्यय न्यय टळण्याजोगा आहे. चेकवरतीच पावतीवजा मजकूर लिहावा, अशी सूचना करण्यांत येते, ती मात्र बँकिंगचे व्यवहारास धरून नाही. चेकवर पैशाची पोच दिली तरच त्याचे पैसे बँकेने घावे असे म्हटले तर चेकचे बिल ऑफ एक्सचेंजचे स्वरूप नाहीसे होईल. बिल ऑफ एक्सचेंज (चेक, हुंडी, प्रॉमिसरी नोट) मध्ये पैसे देण्याबद्दलचा हुकूम नमूद असतो, तो कोणत्याहि अटींनी नियंत्रित असलेला चालत नाही.

चेकचे पैसे, त्याबद्दल चेकवर पावती लिहून मिळाल्यासच चुकते करावे, असा बँकेस हुकूम दिल्यास व बँकेने तो मानल्यास, बिल ऑफ एक्सचेंजच्या कायद्याचे बँकेस संरक्षण मिळणार नाही हे उघड आहे. बँकेने बिनशर्त पैसे थांबेत असा चेकचा हुकूम असेल, तर चेकवरील पैशाच्या पावतीची सही ही 'एन्डोर्समेंट' समजली जाणार नाही, म्हणजे त्या सहीने चेकच्या मालकी हक्काची वर्गावगी करिता येणार नाही. अमेरिकेमध्ये चेकचे व्हाउचर असले म्हणजे वेगळ्या पावतीचा मागणी सहसा केली जात नाही, परंतु इंग्लंडमध्ये अथवा हिंदुस्थानांत हिशेब तपासनीस प्रत्यक्ष पावतीच पहावयास मागतात. चेकचे पाठीवर दोन सद्या केल्या—एक एन्डोर्समेंटची व दुसरी पावतीची—तर काम भागण्याजोगे आहे, परंतु बँकेला दिलेला हुकूम हा मात्र बिनशर्त असला पाहिजे. व्याहिपेक्षां आणखी सोपा असा एक उपाय सुचविण्यांत आला आहे; सध्याच्या चेकचे एवजी 'नॉन ट्रॅन्स्फरेबल' म्हणजे ज्याचे पैसे फक्त ज्याचे नावाने चेक काढला असेल त्यासच मिळतील असा चेक व्यवहारांत आणावा, हा तो उपाय होय.

चेकवर एकासाठी एक ह्या प्रमाणे अनेक सद्या (एन्डोर्समेंट) करून चेकवरील मालकी हक्काची सुलभतेने वर्गावगी करता येते, परंतु बहुसंख्य चेकचे पैसे ज्याचे मूळ नांव घातले आहे, असाच इसम बँकेतून चेकचे पैसे मोडून आणतो, असा अनुभव आहे. तेव्हा वर सांगितल्याप्रमाणे 'नॉन ट्रॅन्स्फरेबल' चेकच वापरले तर पावती मिळण्याची अडचण उरणार नाही, हे उघड आहे. ज्यांचे बँकेत खाते नाही, अशा लोकांना मिळालेल्या चेकचे पैसे वसूल करणे अवघड जाईल, परंतु बँकांना योग्य चौकशी करून त्यांचीहि सोय पहाता येईल.

विमा पॉलिसीसंबंधी निवाडा

झालेला रोग गुप्त राखल्याचा परिणाम

मुंबई हायकोर्टाचा निकाल

नगिनदासने ग्रेट ईस्टर्न लाइफ अँडुअरन्स कंपनीची १५ हजार रुपयांची विमा पॉलिसी १८ ऑगस्ट, १९३७ रोजी घेतली व ती ७ नोव्हेंबर, १९३७ रोजी जमनादासला बेचन केली. नगिनदासने १ डिसेंबर, १९३७ रोजी त्याच कंपनीकडे आणखी १० हजारांचा विमा उतरविला व ते विमापत्र मगनलालला बेचन केले. नगिनदास २६ जानेवारी १९३८ रोजी आपल्या वयाच्या ४४ व्या वर्षी मरण पावला.

“नगिनदास गुप्त रोगाने पीडित होता व त्यासाठी डॉ. वैष्णव ह्यांचे ११ जून ते २७ जुलै १९३६ पर्यंत व पुनः एप्रिल १९३७ मध्ये त्यास औषध चालू होते. नगिनदासने ही गोष्ट कंपनीच्या प्रपोजल फॉर्ममधील उचरांत सांगितली नाही, सबब महत्त्वाची गोष्ट गुप्त राखल्यामुळे दोन्ही पॉलिसींचा पायाच नाहीसा होतो” असे कंपनीचे म्हणणे होते व त्यास अनुसरून कंपनीने विम्याचे पैसे वादी जमनादास व मगनलाल ह्यांस देण्याचे नाकारले. मुंबई हायकोर्टांत हा प्रश्न आला, तेव्हा हायकोर्टाने त्यांचे अपील नामंजूर केले. नगिनदासच्या अखेरच्या दुखण्यांत ज्या डॉक्टरांचे औषध चालू होते, त्याने रोगी तीन आठवड्यांच्या हंगवणीने मेला, अशी साक्ष दिली. तथापि, हायकोर्टाने डॉ. वैष्णवांचेच म्हणणे ग्राह्य ठराविले. “त्यांनी रोगाचे निदान ‘सिफिलिस’ असे केल्यानंतर हे निदान बरोबर होते की चुक होते, हा प्रश्नच उद्भवत नाही. प्रपोजल फॉर्मवरील प्रश्नांचे उत्तर देताना नगिनदासने त्यास झालेला रोग नमूद करणे आवश्यक होते. हे नमूद न करणे म्हणजे कंपनीची जाणूनबुजून दिशाभूल, व फसवणूक करणे होय. सबब, दोन्ही पॉलिसींचा आधारच नाहीसा होतो.” असा हायकोर्टाचा अभिप्राय पडला व निवाडा कंपनीतर्फे झाला.

युद्धोत्तर आर्थिक सुस्थितीची व्यवस्था

ग्रेट ब्रिटनचे प्रेसिडेंट ऑफ दि बोर्ड ऑफ ट्रेड,
मि. ह्यू डाल्टन, ह्यांचे उद्गार

“ब्रिटिश लोकांना पुरवावयाच्या नित्योपयोगी जिनसांत ह्यापुढे आणखी फारशी कपात करणे शक्य होणार नाही व ज्या जिनसांची मामुली काळांत वास्तविक निर्गत व्हावयाची अशा जिनसा ग्रेट ब्रिटनमध्येच उपयोगांत आणाव्या लागतील. युद्धोत्तर काळांत निर्गतीचे महत्त्व पुष्कळच राहील. आपली अदृश्य निर्गत बरीच कमी होईल व अन्नपुरवठा आणि कच्चा माल ह्यांच्या आयातीची आवश्यकता कायम राहील. हा आंतरराष्ट्रीय प्रश्न सोडविण्याचे कामी आपण पुढाकार घेतला पाहिजे. ब्रिटिश साम्राज्य, अमेरिका व रशिया ह्यांचेमध्ये चालू असलेले सहकार्य युद्धानंतरहि टिकले पाहिजे.”

स्फुट विचार

युद्धाची तीन वर्षे

चालू युद्धास प्रारंभ होऊन तीन वर्षे पूर्ण झाली आहेत आणि चौथ्या वर्षीत त्याने पदार्पण केले आहे. ह्या प्रसंगी एकूण युद्ध-परिस्थितीचा आढावा घेऊन पुढील घडामोडींची कल्पना करणे आवश्यक आहे. हे कार्य हिंदुस्थानचे सर सेनापति, जनरल वेव्हेल, ह्यांनी रेडिओवरील आपल्या भाषणांत गेल्या आठवड्यांत अधिकारयुक्त रीतीने केले असल्याने त्यांतील मुख्य मुद्दे लक्षांत घेणे सोयीचे व उपयुक्त ठरेल. आपल्या स्वतःच्या दोषांचा व निराशाकारक घटनांच्या अपयशाचा सारखा विचार करित राहून शत्रूचे बल व यश ह्यांचा बडेजाव करण्याची कित्येकांची प्रवृत्ति असते. तिच्याऐवजी स्वतःस अनुकूल असलेली परिस्थिति व शत्रूच्या अडचणी ह्यांचा हिशेब मांडणे अधिक चांगले आहे असे म्हणून सर सेनापतींनी ह्या बाबतीतला आढावा पुढे मांडला. त्यांतली अत्यंत महत्त्वाची अनुकूल बाब म्हटली म्हणजे मित्र-राष्ट्रांच्या बाजूस असलेले महान् देशांचे बळ ही होय. ब्रिटिश साम्राज्य, अमेरिका, रशिया व चीन हे देश आपल्या बाजूस एकवटले असून, पोलंड, ग्रीस, बेल्जम, नॉर्वे इत्यादि देशांची सहानुभूति व सहाय यांची जोड त्यांस मिळाली आहे. आपापल्या लोकांच्या निश्चयाचे व ध्येयवादाचे मि. चर्चिल, प्रेसिडेंट रूझव्हेल्ट, स्टॅलिन व चॅंग-काय शेक ह्यांच्यासारखे संवीर पुढारी मित्रराष्ट्रांस लाभले आहेत ही दुसरी उत्तेजनदायक महत्त्वाची बाब आहे. तिसरी बाब युद्धसामुग्रीच्या वाढत्या पुरवठ्या-संबंधाची आहे; आणि अखेर ज्या उच्च ध्येयासाठी मित्रराष्ट्रां लढत आहेत, त्यांचे स्फुर्तिदायकत्व ही चौथी गोष्ट अत्यंत सहाय-कारक म्हणून नमूद केली पाहिजे. त्याच्या उलट शत्रुराष्ट्रांच्या स्थितीकडे पहा. जर्मनीस काही जय मिळाले असले तरी त्यास कोणीहि मित्र नाही आणि कोणतेहि राष्ट्र त्याच्या कड्यांत रहा-ण्यास तयार नाही. हंगेरी व रुमानिया कुठ्याप्रमाणे जर्मनीच्या मार्गे जात आहेत, एवढेच. युद्धक्षेत्र युरोपांत विस्तार पावत जात आहे त्या मानाने वाढत जाणाऱ्या अंतरामुळे शत्रूच्या वहातुकी-च्या अडचणी अधिकाधिक जाचक होत आहेत. संबंध युरोपभर जर्मनीस कट्टे शत्रू निर्माण झाले असून त्यांची बंडे मोडून टाकण्या-साठी त्यास निरपराधी लोकांचे बळी द्यावे लागत आहेत. भविष्य-काळासंबंधाने प्रत्यक्ष जर्मन सैन्यांत चिंता उत्पन्न झाली आहे. जर्मन जनतेची उपासमार चालली असून तिचे मन उदास झाले आहे. इटलीविषयी बोलावयाचे तर त्याचा पराजय होऊन त्याचे युद्ध केव्हाच संपले आहे. जपानला प्रथम विजय सहज मिळू शकले, पण आता ह्यापुढे प्रगति होण्याची आशा खुंटायचास ला-गून त्याच्या भाग्यास ओहोटी लागली आहे. ह्याचा अर्थ असा नव्हे की, मित्रराष्ट्रांनी आता आपले प्रयत्न शिथिल करावे असे धजावून जनरल वेव्हेल म्हणाले की, शत्रूवर पूर्ण विजय मिळवण्यांत त्यांनी आपली शिकस्त करित राहिले पाहिजे आणि उत्पन्न होत असलेल्या अनुकूल परिस्थितीचा सर्व प्रकारांनी फायदा घेतला पाहिजे.

व्यापाऱ्यांच्या निविद्ध कारवाया

अनधिकाराने मालाचा व्यवहार करणे, ठरलेल्या भावापेक्षा किंवा इतरांकडून अधिक किंमती घेणे इत्यादि कायद्याविरुद्ध कृत्ये

व्यापारी व दुकानदार ह्यांचे हातून घडत असल्याविषयी तक्रारी ह्या देशांत व प्रांतांत प्रेकूं प्रेत असून असल्या गुन्द्यांस शिक्षाहि दिल्या जात आहेत. ह्या विषयीचा बंदोबस्त अधिक कडक रीतीने केला जावा आणि जनतेच्या अडचणी दूर व्हाव्या अशा सूचना प्रांतिक सरकारास करण्यांत आल्या आहेत. अन्नसामु-ग्रीच्या पुरवठ्याचे बाबतीत इंग्लंडमध्ये जारी असलेल्या कायद्या-विरुद्ध वर्तन करणारांवर सटले मोठ्या प्रमाणावर होत आहेत अशी एतद्विषयक माहिती प्रसिद्ध झाली आहे तीवरून दिसून येते. गेल्या एप्रिल महिन्यांत २४८७ लोकांवर सटले भरण्यांत आले व २३२३ जणांवर आरोप शाबीत झाला. त्यांपैकी ७९७ लोकांस प्रत्येकी एक पौंड दंड झाला; ८२६ इसमांस प्रत्येकी १ ते ५ पौंड; २४६ जणांस प्रत्येकी ५ ते १० पौंड, १०६ जणांस १० ते २० पौंड आणि १०८ इसमांस २० पौंडांचेवर दंड झाला. ५६ इसमांस कारागृहवासाची शिक्षा देण्यांत आली. एकूण आरोपीपैकी २७८ घाऊक व्यापारी होते, ९८९ किरकोळ व्यापारी होते व १०५६ इतर होते. मोठ्या प्रमाणावर बेकायदा व्यवहार करणाऱ्या कारवायांविरुद्ध मोहिम चालवण्याचा आपला विचार असल्याचे ब्रिटिश बोर्ड ऑफ ट्रेडने जाहीर केले आहे. त्या कारवायांचा जनतेस अधिक उपद्रव होत असल्याने त्यांचा बीमोड व्हावा आणि अपराध्यांस होणाऱ्या शिक्षाविषयीचे आकडे प्रसिद्ध केले जावे असे लोकमत इंग्लंड-मध्ये व्यक्त केले जात आहे. आमचे इकडे त्यापासून योग्य तो बोध घेतला जाईल अशी आशा आहे.

कराड अर्बन को. बँक लि.

(वार्षिक सभा: १३-९-४२)

वरील बँकेच्या ७११ सभासदांनी ४९,३८० रुपयांचे भाग घेतलेले आहेत. बँकेच्या रिझर्व्ह फंडांत १९३ हजार रुपये असून, इतर फंड २८३ हजारांचे आहेत. बँकेत एकूण ५ लक्ष, २१ हजारांच्या ठेवी आहेत. तिची हातांतील व इतर बँकांतील शिष्टक मिळून ८४३ हजार रुपये आहेत. बँकेने २ लक्ष ६५ हजारांचे सरकारी रोखे घेतले आहेत, ते धरून एकूण इन्व्हेस्टमेंट २ लक्ष, ७१ हजारांची आहे. मिळकत खरेदीसाठी १५३ हजार रुपये असून, बँकेने दिलेल्या कर्जाचा आंकडा २ लक्ष, ७३ हजार रुपये आहे. त्यापैकी जंगम माल व सोने ह्यांच्या तारणावरील कर्ज २ लक्ष, ३८ हजारांचे आहे. बँकेचे भाग भांडवल, ठेवी, रिझर्व्ह फंड, खेळते भांडवल ह्यांत सालोसाल वाढ होत असून थकबाकीचे प्रमाणहि उतरत आहे. अहवालाचे सालअखेर ते ९% आहे. वर्षअखेर बँकेस निवळ नफा ९,३७६ रुपये झाला. भागीदारांस ७३% दराने डिव्हिडंड देण्याकडे ३,६७५ रुपयांचा विनियोग होईल. कराड सहकारी खरेदी-विक्री सोसायटी लि. चे कामकाज बँकेच्या देखरेखीखाली चांगले चालले आहे. तिचेमार्फत अहवालाचे वर्षी १ लक्ष २७ हजार रुपये किंमतीच्या मालाची विक्री झाली. ह्या सोसायटीचा वर्ग बँकेच्या दीड वर्षांचे कारभाराचे मुदतीत 'ड' चा 'ब' झाला आहे, ही गोष्ट विशेष उल्लेखनीय आहे. बँकेच्या इमार-तीच्या दुसऱ्या मजल्याचे काम पुरे झाल्यावर चालू वर्षीत बँकेच्या रोप्य ज्युबिलीचा उत्सव साजरा होईल, अशी अपेक्षा आहे. " बँकेचे चेअरमन, श्री. ल. म. देशपांडे बँकेच्या कारभारांत कळकळीने लक्ष घालतात. इतर डायरेक्टर व मॅनेजिंग डायरेक्टर ह्यांचा त्यांना पूर्ण पाठिंबा आहे " असा अभिप्राय मन्हमेंट स्पेशल ऑडिटरनी व्यक्त केला आहे. श्री. व्यंकटेश पांडुरंग जोशी हे बँकेचे मॅ. डायरेक्टर असून श्री. ग. वि. संडकर हे मॅनेजर आहेत.

पुणे सेंट्रल को. बँकेचा रौप्यमहोत्सव

पुणे सेंट्रल को. बँकेचा रौप्यमहोत्सव बुक्रवार, ता. ४ सप्टेंबर रोजी गोखले हॉलमध्ये सकाळी ९ वाजता सर जनार्दनपंत मदन, मुंबई सहकारी सात्याचे माजी रजिस्ट्रार व गव्हर्नरांचे सल्लागार ह्यांचे हस्ते मोठ्या उत्साहाने पार पडला. स्वागतपर पद्यानंतर, बँकेचे अध्यक्ष, श्री. म. घों. विद्वास ह्यांचे स्वागतपर भाषण झाले. मॅनेजिंग डायरेक्टर, श्री. व. दि. चितळे ह्यांनी समारंभासाठी आलेले संदेश वाचून दासविल्यानंतर सर जे. ए. मदन ह्यांचे अध्यक्षीय भाषण झाले. प्रो. वा. गो. काळे व श्री. ना. वि. भोंडे ह्यांच्या आभार-प्रदर्शक भाषणानंतर वंदेमातरम् गीत होऊन समारंभ समाप्त झाला.

श्री. विद्वास यांचे भाषण

बँकेच्या स्थापनेपासून गतवर्षापर्यंत बँकेच्या अध्यक्षस्थानी अकरा सदृशहस्य विराजमान झाले. या बँकेचे भाग्य एवढे मोठे आहे की, ते सर्व वियमान असून त्यापैकी बहुतेक सर्व आज येथे उपस्थित आहेत.

हिंदुस्थानांत मध्यवर्ती सहकारी बँकांची एकूण संख्या जरी ६०० पर्यंत असली तरी पांच लाखांचेवर ज्यांचे भागांचे भांडवल व गंगाजळी मिळून रकम जाते अशा बँका हाताचे बोटारच मोजण्याइतक्या आहेत. मात्र त्यांतून रेल्वे नोकरांच्या बँका वगळल्या आहेत, कारण त्यांचे कार्यक्षेत्र एकाहून अधिक जिल्हा-मर असते. ज्यांचे भांडवल व गंगाजळी पांच लाखांचेवर जाते अशा मध्यवर्ती जिल्हाबँका १५ आहेत. त्यापैकी १ बंगालमध्ये (मैनसिंग येथील), ५ मद्रासमध्ये (१ अर्काट डिस्ट्रिक्ट, २ चिंगलपेट, ३ त्रिचनापल्ली, ४ मद्रा रामनद व, ५ गुंतूर), ३ पंजाबमध्ये, (१ लाहोर, २ जालंदर, ३ ल्यालपूर) व १ म्हैसूर संस्थानांत (बंगलोर) याप्रमाणे आहेत. मुंबई प्रांतांत अशा दर्जाच्या ४ बँका आहेत; त्या सुरत, पूर्वखानदेश, पुणे व धारवाड येथील कर्नाटक बँक, या होत. यावरून असे दिसून येईल की, आपली बँक ही हिंदुस्थानातील अव्वल दर्जाच्या मध्यवर्ती जिल्हा सहकारी बँकांपैकी एक आहे.

जून १९३९ मध्ये रिझर्व बँकेने एक पत्रक काढून मध्यवर्ती सहकारी बँकांचा व्यवहार सुस्थिर चालावा म्हणून कांही मर्यादा घालून दिल्या आहेत व सूचना केल्या आहेत.

रिझर्व बँकेने ज्या सूचना केल्या आहेत त्या करतांना तिने व्यापारी व सहकारी बँका ह्यांमधील फरक दृष्टीआड केला आहे, ही गोष्ट लक्षांत ठेवूनच आपण रिझर्व बँकेच्या मर्यादा व सूचना आपल्या बँकेचे बाबतीत कितपत लागू पडतात याचा विचार केला पाहिजे.

रिझर्व बँकेने केलेल्या वेगवेगळ्या सूचनांचा विचार करता आपल्या बँकेकडे कोणत्याही प्रकारचा उपेगणा येत असल्याचे आढळून येत नाही. विशेषतः तरतया भांडवलाचे बाबतीत तर आपली बँक फारच संवीर आहे. याचे श्रेय ज्यांनी या बँकेची स्थापना पद्धतशीरपणे मजबूत पायावर केली व अहर्निश ज्यांनी तिच्या हिताची चिंता घालवली त्यांना तर आहेच, परंतु तिला जनतेने आपुलकीने जो पाठिंबा दिलेला आहे व गेल्या २५ वर्षांत सहकारी सात्याच्या प्रमुखांनी व विशेषतः मि. राधकिल्ल, श्री. व्ही. एस. भिडे व आपले आजचे अध्यक्ष व आजचे रजिस्ट्रार यांनी ज्या सहानु-

भूतीने आपल्या बँकेच्या प्रगतीस हातभार लावला त्यांसही आहे. मला आशा आहे की, या संस्थेचा सुवर्ण महोत्सव पहाण्याचा सुप्रसंग आपणांस यथाकाल प्राप्त होईल.

सर जे. ए. मदन ह्यांचे भाषण

पुणे सेंट्रल को-ऑपरेटिव्ह बँक स्थापन झाल्यापासून आता पंचवीस वर्षे पूर्ण झाली आहेत. ह्या अवधीत ती अनेक संकटांतून यशस्वी रीतीने पार पडली आहे. तुमची सभासदांची संख्या आता वाढली आहे. आता ती १५७ पासून २८७४ इतकी झाली आहे. व त्यांत जिल्हातील २७० प्राथमिक सहकारी संस्थांचाही समावेश होतो. तुमच्या शेअर-भांडवलाची जवळजवळ चार लाखांपर्यंत वाढ झाली आहे, व तुमचा रिझर्व्ह फंड व इतर फंड यांचा आंकडाही जवळजवळ तेवढाच झाला आहे. ही प्रगति माझ्या मते प्रशंसनीय आहे. कारण ह्याच प्रमाणांत प्रगति चालू राहिल्यास, लवकरच ह्या सर्व फंडांच्या रकमा शेअर-भांडवलाच्या रकमेपेक्षाही अधिक होतील. तुमच्या ठेवीच्या रकमेतही चांगलीच वाढ झाली आहे. माझ्या माहिती-प्रमाणे त्यांचा आंकडा ५५ लाख एवढा आहे. व्याजाचा सर्व-साधारण दर कमी करण्यांत आल्यामुळे तुम्ही आपल्या कर्जावर यावयाच्या व्याजाचे दर कमी केले असताही तुमच्याकडे ठेवण्यांत येणाऱ्या ठेवीच्या रकमेत सारखी वाढ होत आहे; यावरून तुम्ही संपादन केलेली इभत व नावलौकिक आणि बँकेवरील लोकांचा विश्वास ही स्पष्टपणे दिसून येतात.

मला इतके मात्र म्हटले पाहिजे की, तुमच्या ठेवीत व काम-चलाऊ भांडवलांत दिसून येणारी वैशिष्ट्यपूर्ण प्रगति तुम्ही आपल्या सभासद-मंडळ्यांस व सभासद-व्यक्तींस कर्जाऊ दिलेल्या रकमांत दिसून येत नाही. मागील कांही वर्षांत अशा रीतीने कर्जाऊ देण्यांत आलेल्या रकमांत हळूहळू घट झाल्याचे दिसून येते. आता, तुम्ही मंडळ्यांना दिलेल्या कर्जाऊ रकमांचा एकूण आंकडा ११ लाख एवढा आहे, व व्यक्तींना दिलेल्या कर्जाऊ रकमांचा आंकडा ५१ लाख एवढा आहे. तेव्हा तुमच्यापाशी सहकारी चळवळीत गुंतविण्यांत न येणारे असे फार मोठे व बहुशः सारखे वाढणारे, असे भांडवल आहे व हे जादा भांडवल आता सहकारी क्षेत्राबाहेर कोठेतरी गुंतवावयाचे आहे. 'जादा फंडाच्या' प्रश्नाचा काळजीपूर्वक विचार करणे आवश्यक आहे.

जुन्या बुद्धित कर्जांची हळूहळू करण्यांत आलेली वसुली व फक्त चालू शेतकीबाबत गरजा व लहान मुदतीची इतर कामे यांकरिता स्पष्ट केलेल्या मर्यादेनुसार कर्जे देण्यांत यावी वगैरे तऱ्हेची नव्या कर्जाबाबत घालण्यांत आलेली बंधने यामुळेच बरेच अंशी, मंडळ्यांकडे गुंतविण्यांत येणाऱ्या रकमांत घट आलेली आहे. अशा रीतीने 'जादा फंडाचा' प्रश्न गुंतागुंतीचा आहे. प्राथमिक सहकारी मंडळ्यांच्या गरजा भरपूर आहेत, परंतु अधिकाधिक रकमा निर्धास्तपणे देण्याजोगी त्यांची स्थिति नाही. सहकारी चळवळीच्या गरजा मोठ्या आहेत; शेतकीमध्ये पुष्कळच मोठे फंड गुंतविता येण्यासारखे आहेत व शेतकऱ्यांच्या बिन-पतीच्या संस्था, योग्य मार्गाने चालविता आल्या तर त्यांत बँकेचे 'जादा फंड' गुंतविण्यांत येण्यासारखे आहेत. सहकारी

कार्यास पुरवठा व विक्री या दोन महत्त्वाच्या आघाड्यांवर शेतकऱ्यांची पिढवणूक करणाऱ्या इसमांशी युद्ध करावयाचें आहे. आतांपर्यंत सहकारी कार्य, पत संपादन करण्याचे कामी केंद्रित करण्यांत आले होते. परंतु मागील काही वर्षांत ग्रामीण जनतेच्या इतर गरजांवर विशेष भर देण्यांत आला, व आतां सहकारी विक्रीचा व पुरवठा यांचें महत्त्व नुसतें मान्यच करण्यांत आलें आहे असें नसून, त्याबाबत प्रत्यक्ष उपायही योजण्यांत आले आहेत.

ह्या देशातील सहकारी चळवळ सुरुवातीस जरी सर्वस्वी नव्हे तरी मुख्यतः पतीपुरतीच मर्यादित असणें साहजिक होतें. सहकारी कार्याची सुरुवात पतीनें करण्यांत आली. सहकारी कार्याच्या बिनपतीच्या स्वरूपाकडे अधिक लक्ष देण्याची, जास्तीत जास्त नफ्यानें शेतकऱ्यांचें उत्पादन विकण्याचे कामी त्यास मदत करण्याची, व त्यास लागणारा माल शक्य तितक्या स्वस्त दरानें मिळवून अशा तऱ्हेनें झालेल्या बचतीतून, त्यांस पुढील वर्षांच्या पिकाच्या उत्पादनासाठीं लागणाऱ्या भांडवलाची गरज भागविण्याची वेळ आली नाही काय ? जर पतपेढीस त्याच्या पिकावर ताबा चालवितां येईल व तें जास्तीत जास्त नफ्यानें विकून विक्रीच्या पैशांतून त्यांस जरूर असलेलें भांडवल पुरवितो येईल तर तो पूर्वीपेक्षा बराचसा स्वतंत्र होईल, व त्यांस पूर्वीपेक्षा पुष्कळच अधिक नफा मिळेल. अशा तऱ्हेची परिस्थिति हळूहळूच निर्माण करतां येईल, परंतु तें आपले घ्येय असलें पाहिजे व तें साध्य करण्यासाठीं करावयाची पाहिली व अत्यंत आवश्यक गोष्ट म्हणजे सहकारी-विक्री-संस्था स्थापन करणें ही होय. सहकारी-विक्री-संस्था स्थापन करणें हें काम सहकारी पतपेढ्या स्थापन करण्याच्या कामापेक्षा पुष्कळच अवघड आहे. परंतु ह्या बाबतींत सहकारी खाते व योग्य व्यवस्थापकांनीं चालविलेल्या उच्च प्रकारच्या सहकारी संस्था, ह्यांची मदत मिळाल्यास लहान संस्था व सभासद व्यक्ति यांस बहुमोल सहाय्य होईल. सहकारी-विक्री-संस्थांच्या स्थापनेमुळे पतपेढ्या व त्यांना पैसे पुरविणाऱ्या मध्यवर्ती बँका ह्यांच्याशीं निगडित असलेला दुसरा मूलभूत प्रश्न, म्हणजे मुदतीबाहेर गेलेल्या कर्जाचा प्रश्न, सोडविण्याचे कामीही पुष्कळशी मदत होईल.

कारणें काहींही असोत, कर्जवसुलीचें काम फार अवघड असतें हें खरें आहे व तुम्हांस आपलीं कर्जे पुढें वसूल होतील या आशेनें ताबडतोब मुदतवाढ मंजूर करून स्वतःचें समाधान करून घ्यावें लागतें. ढिंढाईच्या आर्थिक धोरणामुळे बुडित कर्जे कर्शी उद्भवलीं, जागतिक संकटामुळे इतर बुडित कर्जे कर्शी उपस्थित झालीं, आणि कर्जे परत करण्याच्या नाखुशीमुळे आणखी बुडित कर्जे कर्शी वाढलीं वगैरे तऱ्हेचे मागील काळातील दोष शोधून काढण्याकरितां या प्रश्नाचा तुम्ही अधिक काळजीपूर्वक विचार करावा असा मी तुम्हांस सल्ला देतो. प्रत्येक प्रकरणाची बारकाईनें चौकशी करणें, कर्जदारांस हतेफेड पुढें ढकलण्यास सहजासहजी परवानगी न देण्याचें धोरण स्वीकारणें तसेंच उत्पादक कामांसाठीं नवीन भांडवल देणें आणि एकंदरीत साधारणपणें कारभाराचीं सुत्रें अधिक ताणून घरणें या गोष्टींचा अवलंब केल्यानें परिस्थितींत सुधारणा घडून येणें शक्य आहे. कर्जदारांच्या मालाची चांगल्या रीतीनें विक्री करण्याची सोय केल्यानें व त्याच्या गरजा अधिक

चांगल्या तऱ्हेनें भागविल्यानें सुद्धा या कठीण परिस्थितींत सुधारणा होणें शक्य आहे.

महायुद्धानंतर जगांत नवीन षढी अस्तित्वांत येईल. या षढींत सेव्यांस त्यांची पूर्वीची प्रतिष्ठा प्राप्त होईल व बँकिंग हें निरनिराळ्या योजनापूर्तीचें एक प्रभावी साधन होऊन बसेल. म्हणून तयार रहा, जेव्हां वेळ येईल तेव्हां आपली कामगिरी करण्याच्या तयारींत असा. यापुढील तुमच्या संस्थेच्या उत्तम भरभराटीच्या पंचवीस वर्षांचे अवधींत तुमची योजनाबद्ध प्रगति ही तुमच्या संस्थेनें आतांपर्यंत संपादन केलेली इतत व देशाच्या व सहकारी चळवळीच्या गरजा यांस अनुरूपच असेल याबद्दल मला संशय वाटत नाही.

अध्यक्षमहाराज व बंधुभगिनीनो, मला तुम्हीं तुमच्या संस्थेच्या रौप्य महोत्सव प्रसंगी अध्यक्षस्थान स्वीकारण्याचा मान दिल्याबद्दल मी तुम्हां सर्वांचे आभार मानतो. कारण त्यामुळे बँकेशी व तिच्या जुन्या व नव्या कार्यकर्त्यांशी असलेला माझा पूर्वापार संबंध, पुन्हां जडून आल्यामुळे मला आनंद वाटत आहे. बँकेची सर्वांगीण उन्नति होवो अशीच मी इच्छा करतो.

प्रो. काळे ह्यांचे आभारप्रदर्शनात्मक भाषण

पुणें सेंट्रल को ऑपरेटिव्ह बँकेच्या रौप्यमहोत्सवाचे अध्यक्ष, सर जनार्दनराव मदन, ह्यांचे आभार मानतांना प्रो. काळे म्हणाले:—आजच्या समारंभाचे अध्यक्ष सहकारी रजिस्ट्रार होते. शेतकी कमिशनचे चिटनवास व प्रांतिक बँकिंग कमिटीचे अध्यक्ष ह्या नात्यानें त्यांनीं कामें केलीं असून प्रांतिक सहकारी इन्स्टिट्यूटचे अध्यक्ष म्हणून त्यांची निवडणूक नुकतीच झाली आहे. हा “जनता-जनार्दनाचा” अभिनंदनीय संयोग होय. सेंट्रल बँकेच्या संस्थापकांच्या कल्पनेबाहेर तिचा विस्तार झाला आहे. तिच्याकडे ठेवी पडून रहात आहेत हा अनुभव इंग्लंडमधील व हिंदी शेड्यूल्ड बँकांसहि येत आहे आणि तो युद्धपरिस्थितीचा परिणाम आहे. अध्यक्षांनीं सुचवल्याप्रमाणें बँकेचा पैसा सहकारी चळवळींत व शेतकऱ्यांच्या हितासाठीं गुंतण्यास मुंबई सरकारनें हार्ती बेटलेली ग्रामसुधारणेची योजना यशस्वी रीतीनें अंमलांत येणें अगत्याचें आहे. शेतीच्या धंद्याच्या सुधारणेवर ह्या बँकेचा कारभार अवलंबून राहणें अपरिहार्य असल्यानें तिच्या चालकांस सावधगिरीचें धोरण आस्वावें लागत आहे. बँकेच्या व्यवहारांत सातत्य रहावें ह्यासाठीं तिचे अध्यक्ष व डायरेक्टरस ह्यांच्या निवडणुकींत स्थिरता असण्याच्या आवश्यकतेचा उल्लेख रजिस्ट्रारनीं आपल्या भाषणांत केला. डायरेक्टरांस बँकेच्या कामाचा अनुभव यावा आणि त्यांचेमधून अध्यक्षाची निवड व्हावी अशी बँकेत परंपरा पडल्याकारणानें तिच्या धोरणाच्या सातत्यांत संड पडत नाही अशी आजवरची व्यवस्था आहे. बँकिंगचें ज्ञान व जबाबदारी ह्यांचा अनुभव शक्य तितक्या अधिक कार्यकर्त्यांस मिळण्याची संधि देण्याचें महत्त्वाचें कार्य सेंट्रल बँकेनें केलें आहे. सर जनार्दनराव ह्यांनीं केलेल्या सूचनांचा विचार सहकारी बँका व रजिस्ट्रार करितच आहेत. ह्या कामीं आतां त्यांच्यासारख्या अनुभवी कार्यकर्त्यांच्या सहायाचा लाभ मिळणार आहे. सर जनार्दनराव ह्यांनीं मुंबईहून मुद्दाम समारंभासाठीं येण्याचे श्रम घेऊन उपयुक्त सूचना केल्या ह्याबद्दल मी सर्वांचे वतीनें त्यांचे मनःपूर्वक आभार मानतो.

अर्थशास्त्र

लेखक:—प्रो. वा. गो. काळे व प्रो. द. गो. कर्वे
पृष्ठसंख्या सुमारे ३००, किंमत ३ रुपये
या ग्रंथांत अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले आहे.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., बंगलोर

[कंपनीने १९४१ अखेर ६ टक्के डिविडंड वांटला आहे.]

युद्धसाहित्यपुरवठा-खात्याची पॅरेशूटकारितां
लागणाऱ्या

रेशमी कापडाची ऑर्डर पुरी करण्यासाठी लागणाऱ्या
भांडवलाकरितां तूर्त एकूण रु. १ लक्षाच्या रकमेपर्यंत

ठेवी घेणे आहेत

व्याजाचा दर ४॥ ते ६ टक्के. ठेव किमान
रु. ५०० ची असावी. ठेवीवरील व्याज
दर सहा महिन्यांनी दिले जाते.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि.,
श्रीरामबाग,
वसवनगुडी, बंगलोर. } नारायण गोविंद नाईक,
(माजी अध्यक्ष, ग्हेस्टर चेंबर ऑफ
कॉमर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टर

आमच्या कारखान्यांतील माल मुंबईस बॉम्बे स्वदेशी को-ऑपरे-
टिव्ह स्टोअर्समध्ये व पुण्यास लक्ष्मी रोडवरील रे म्यूसिकअमच्या
व्यापार-संवर्धन-गृहांत पहा.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय



फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -

POONA CITY.

मधुमेहावरील औषध

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रुरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

वक्तशीर आणि मनपसंत काम
करून देणारे

मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन मोफत

कॉमनवेलथ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे २.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

हे पत्र पुणे, पेट भांबुडा घ. नं. ११५१९ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
ए. थापाद बप्पन कान्हे. व. ९, यांनी 'दुर्गाशिवाम,' भांबुडा, घ. नं. १२४१९, पुणे शहर, येथे प्रिंट केले.